

ПКУС Руслана Володимирівна

канд. екон. наук, проф.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
БАЛИЦЬКА Марія Валеріївна
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: mari12197@yandex.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

ПКУС Руслана Владимировна

канд. экон. наук, проф.,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
БАЛИЦКАЯ Мария Валерьевна
аспирант,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: mari12197@yandex.ru

ХАРАКТЕРИСТИКА ИСТОЧНИКОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СТРАХОВОЙ КОМПАНИИ

PKUS Ruslana

PhD in Economics, Full Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv
BALYTSKA Maria
аспирант,
PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
E-mail: mari12197@yandex.ru

SOURCES OF INSURANCE COMPANIES' FINANCIAL STABILITY PROVISION CHARACTERISTICS

Анотація. У статті узагальнено методичні підходи вітчизняних вчених до визначення джерел забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Виділено основні джерела забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, а також обґрунтовано роль і значення кожного з них. Проаналізовані та систематизовані основні складові кожного фактору, а також визначено їх взаємозв'язок.
Ключові слова: страхова компанія, фінансова стійкість страховика, власний капітал страхової компанії, резерви страховика, перестраховання, тарифна політика страхової компанії.

Аннотация. В статье обобщены методические подходы отечественных ученых к определению источников обеспечения финансовой устойчивости страховой компании. Выделены основные источники обеспечения финансовой устойчивости страховой компании, а также обоснована роль и значение каждого из них. Проанализированы и систематизированы основные составляющие каждого фактора, а также определена их взаимосвязь.

Ключевые слова: страховая компания, финансовая устойчивость страховщика, собственный капитал страховой компании, резервы страховщика, перестрахование, тарифная политика страховой компании.

Abstract. The paper is aimed to generalize the methodological concepts of domestic researchers in sources of insurance companies' financial stability provision. Main sources of insurance companies' financial stability are highlighted, also their role and value are substantiated. The main components of each factor are analyzed and systemized, the correlation between them is also determined.

Keywords: insurance company, financial stability of the insurer, the insurance company equity, the reserves of the insurer, reinsurance, tariff policy of the insurance company.

Вступ

В умовах ринкових відносин пріоритетним завданням аналізу стану компанії стає не стільки облік грошових потоків, скільки дослідження фінансово-економічного стану і його фінансової стійкості. Фінансова стійкість – одна з найважливіших характеристик стану будь-якої організації і її поведінки щодо зовнішніх і внутрішніх змін.

Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є складним процесом, пов'язаним з постійним контролем всіх сфер діяльності страховика та своєчасною реакцією менеджменту компанії на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища.

Огляд літератури

Фінансова стійкість страховика і вплив різноманітних чинників на її рівень знайшли належне відображення у численних наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків, серед яких М.М. Александрова, В.Д. Базилевич,

В.Д. Бігдаш, Е.Н. Бочкарьова, Н.М. Внукова, Н.Б. Грищенко, Н.М. Добош, М.Г. Жигас, О.М. Залетов, А.А. Кудрявцева, С.В. Луконіна, В.В. Масленіков, О.П. Овсак, С.С. Осадець, А.В. Палкіна, В.А. Сухова, Ю.Н. Троніна, В.М. Філонюк, О.Ф. Фурман та інші.

Незважаючи на розмаїття наукових поглядів щодо сутності, теорії і практики забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, ці питання залишаються не достатньо вивченими.

Мета та завдання статті

Необхідність розвитку та поглиблення теоретичних розробок і практичних напрацювань з питань удосконалення забезпечення фінансової стійкості страхових компаній України обумовили постановку наступних завдань:

– аналіз методичних підходів вітчизняних дослідників щодо виокремлення джерел забезпечення фінансової стійкості страхових компаній;

- виділити найважливіші джерела забезпечення фінансової стійкості страхової компанії;
- обґрунтувати роль і значення кожного фактору забезпечення фінансової стійкості страхової організації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Не зважаючи на велике значення фінансової стійкості страхових компаній, в основному нормативно-правовому акті в галузі страхування – Законі України «Про страхування» відсутнє будь-яке визначення сутності фінансової стійкості страховиків та умов її забезпечення, і лише в розділі III Закону України «Про страхування», присвяченому питанню забезпечення платоспроможності страховика, зокрема в ст.30, сформульовані основні умови, яких повинна дотримуватись страхова компанія для забезпечення платоспроможності, а саме:

- наявність сплаченого статутного фонду для страховиків-резидентів або гарантійного депозиту для філій страховиків-нерезидентів та наявності гарантійного фонду страховика;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [2].

Проте, поняття «фінансова стійкість» є дещо ширшим, ніж поняття «платоспроможність», тому крім умов, визначених законодавством, в економічній літературі існує значно більший перелік джерел, на яких ґрунтується фінансова стійкість страхових компаній.

На практиці, окрім дотримання законодавчих вимог, фінансова стійкість страховика ґрунтується на наступних джерелах:

- достатній обсяг власного капіталу;
- обґрунтована тарифна політика;
- збалансований страховий портфель;
- достатній обсяг страхових резервів;
- перестраховання.

Основа фінансової стійкості страховика закладається ще при його заснуванні. На цьому етапі головним є розмір і структура статутного капіталу. Він необхідний для початку діяльності, так як в перший час у страхової компанії немає інших засобів, крім статутного капіталу, для виконання зобов'язань за договорами страхування, а надходження страхових внесків на цьому етапі є незначними. Як в Україні, так і за кордоном статутний капітал формується в порядку і розмірах, визначених чинним законодавством та установчими документами. Власні кошти страховика формуються за рахунок внесків засновників, за рахунок прибутку, отриманого в результаті діяльності, та доходів від інвестування коштів, а також шляхом додаткової емісії акцій. Власний капітал складається зі статутного капіталу, додаткового капіталу, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку (рис.1).

Рис.1. Структура власного капіталу страхової компанії
Джерело: складено автором на основі [1; 4].

Деякі автори вважають, що власний капітал в цілому і статутний капітал, зокрема, для страхової організації не мають особливого значення, оскільки для виконання зобов'язань перед страхувальниками формуються цільові страхові резерви. Такий

підхід, на наш погляд, не зовсім вірний. З метою забезпечення фінансової стійкості страховика, як в Україні, так і за кордоном, законодавчо встановлюється мінімальний розмір статутного капіталу, необхідного для початку діяльності. Це пов'язано, з одного боку, з тим, що на початковому етапі у страхової організації немає інших засобів для виконання зобов'язань за договорами страхування, крім статутного капіталу, оскільки надходження страхових внесків є незначними. З іншого боку, великий розмір стартового капіталу дозволяє підприємству більш впевнено планувати свою діяльність на ринку, здійснювати досить великі операції і, отже, мати можливість вистояти в конкурентній боротьбі. Отже, при створенні страхової організації основна увага повинна приділятися розмірам та структурі статутного капіталу, тобто основа фінансової стійкості страховика закладається ще при заснуванні компанії. Значення статутного капіталу і в цілому вільних резервів не зменшується і тоді, коли страховик діє на ринку тривалий час. Їх роль в забезпеченні фінансової стійкості поточної діяльності не менш важлива, ніж роль страхових резервів, так як навіть найточніший розрахунок страхових резервів є лише припущенням, і в силу цього навіть за умов стабільного портфелю та надійних статистичних обґрунтувань зберігається небезпека коливання збитковості в несприятливу для страховика сторону. Це може бути наслідком його невдалої тарифної політики, небажаних змін в структурі договорів, знецінення активів (нерухомості, цінних паперів тощо) в силу погіршення загальної економічної ситуації, пред'явлення страхувальниками додаткових претензій по страхових виплатах, які страховик вже вважав врегульованими, і т.д. До того ж ситуація може скластися таким чином, що для підтримки своїх позицій на ринку страховика необхідно буде розширити спектр здійснюваних операцій, що вимагатиме прийняття додаткових ризиків, не забезпечених вже наявними страховими резервами, які призначені для покриття зобов'язань виключно за діючим портфелем договорів [7].

Отже, розмір власного капіталу страховика створює умови для оптимальної організації тарифної, інвестиційної та перестрахової політики компанії, забезпечуючи фінансову стійкість страховика.

Ще однією умовою забезпечення фінансової стійкості страхових операцій і нормальної діяльності будь-якої страхової компанії є перестраховання.

В Законі України «Про страхування» перестраховання визначають як страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований [2].

Авторський колектив «Міждисциплінарного словника зі страхування та ризик-менеджменту» визначає перестраховання як фінансову операцію по передачі страховиком частини прийнятих ним до страхування ризиків у відповідальність іншому спеціалізованому страховику, тобто (перестраховику), з метою створення збалансованого страхового портфелю, який би забезпечував стійкість і рентабельність страхової компанії [4].

Основною функцією перестраховання є вторинний перерозподіл ризику. Дана функція полягає в тому, що страхова компанія спроможна надати страхувальнику тільки ту гарантію, яка відповідає його фінансовим можливостям. Страховик не спроможний досягти таких результатів самостійно. Страхова компанія може виконати свої зобов'язання через перестраховання, тобто розподілити ризик між собою та іншою страховою компанією. За умови перестраховання перестраховик бере на себе значну частку ризику чи гарантії, а інша частина ризику, яку цемент залишає за собою, є власним утриманням. Як правило, на кожного перестраховальника припадає різна частка

покриття. Завдяки цьому страховик, котрий передає ризики в перестраховання, збільшує свої можливості щодо прийняття ризиків у десятки разів.

Перестраховання з точки зору фінансової стійкості має як мінімум два аспекти. Так, для первинного страховика можливість перестраховати прийняті ризики означає зміцнення фінансової стійкості. У той же час має сенс говорити і про фінансову стійкість перестраховика: будучи також страховою організацією, що надає страхові послуги іншим страховикам, перестраховик повинен мати достатній рівень платоспроможності, щоб у разі настання страхового або перестрахового випадку виконати свої зобов'язання.

Таким чином, перестраховання вирішальним чином впливає на забезпечення фінансової стійкості страховика.

1) По-перше, в кожному окремому виді страхування існує значна кількість великих ризиків, які страховик не може взяти на себе цілком. Страхова компанія краще захистить себе в разі настання особливо великих ризиків, скоротивши рівень своєї відповідальності у порівнянні з узятими на себе зобов'язаннями.

2) По-друге, фінансовій стійкості страховика загрожують не тільки великі ризики, але і масові дрібні позови. Укладення договору перестраховання на випадок настання катастрофічної страхової події дозволяє страховику уникнути надзвичайних збитків. Шляхом перестраховання катастрофічні ризики зводяться до безпечного рівня для компанії.

3) По-третє, за допомогою перестраховання можна вирівнювати коливання у результатах діяльності страховика протягом кількох років. Зокрема, на результатах діяльності страхової компанії протягом одного року можуть несприятливо позначитися або суттєві втрати від великого числа страхових виплат, викликаних настанням одного страхового випадку, або негативні результати по всьому страховому портфелю протягом року. Перестраховання вирівнює такі коливання. Тим самим досягається стабільність результатів діяльності компанії за кілька років, а це вкрай важливо для забезпечення фінансової стійкості страховика.

Отже, завдяки перестрахованню страховик здатен приймати на страхування більшу кількість ризиків. Виходячи з цього, можна стверджувати, що чим більше договорів укладено страховою компанією, тим більш збалансованим стає її портфель і тим менше коливань у її фінансових результатах. Перестраховання дає страховику можливість розширити перелік ризиків, що він готовий прийняти на страхування, охопити більшу кількість видів страхування, дає здатність захистити свої активи. Перестраховання дозволяє страховику застрахувати об'єкти, які за своєю вартістю або ступенем ризику значно перевищують його фінансові ресурси.

В даний час майже всі українські страхові організації мають потребу в перестрахованні. Більшість страховиків не мають у своєму розпорядженні значних фінансових засобів і не можуть брати на себе великі ризики. Передаючи частину своєї відповідальності перестраховикам, страхова організація може гарантувати виконання своїх зобов'язань перед страхувальниками навіть при настанні декількох великих страхових випадків. Перестраховик надає страховику економічну підтримку: з одного боку, забезпечуючи фінансову стійкість, а з іншого; розширюючи поле діяльності страховика.

Для здійснення виплат при настанні страхових випадків страхова організація повинна мати у своєму розпорядженні спеціальні грошові ресурси – страхові резерви. Згідно з В.Д. Базилевичем, страхові резерви – це грошова оцінка очікуваних у майбутньому сум виплат за чинними на момент оцінки договорами страхування, іншими, ніж страхування життя [1].

Формування та використання страхових резервів, право і обов'язок формування яких виникає у страхових організацій відповідно до чинного законодавства, становить основу діяльності страховика, їх фінансової стійкості. Від того, наскільки правильно розраховані

страхові резерви, як враховуються в них невиконані або виконані в повному обсязі зобов'язання, залежить фінансова стійкість страхової організації, її платоспроможність, можливість виконати зобов'язання перед страхувальниками за страховими випадками.

Згідно ст.31 Закону України «Про страхування» для забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань страховики в порядку та на умовах, встановлених законодавством України, страхові компанії утворюють із страхових внесків необхідні для майбутніх страхових виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховання) страхові резерви.

Відповідно до прийнятої схемою формування страхових резервів кожен вид зобов'язань, які має страховик, покривається відповідним видом страхового резерву. Як і в світовій практиці, згідно з прийнятою в даний час в Україні класифікацією виділяють наступні групи страхових резервів (рис. 2):

- за договорами зі страхування життя (для накопичувальних видів страхування);
- за договорами страхування іншими, ніж страхування життя (для ризикових видів страхування);
- резерв попереджувальних заходів [2].

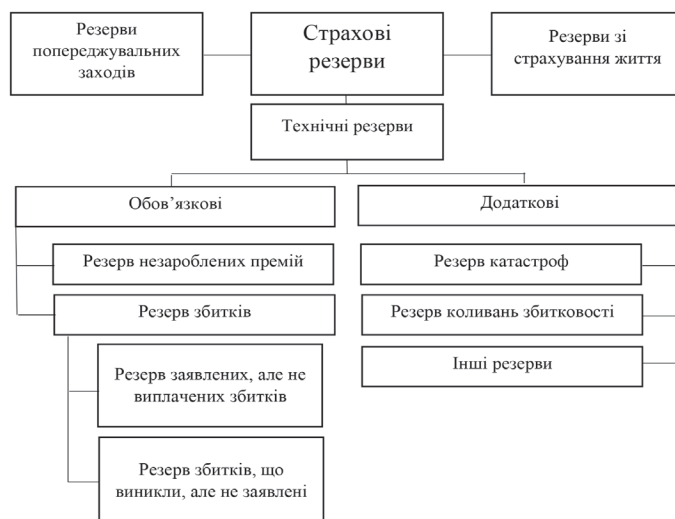

Рис.2. Класифікація резервів страхової компанії

Джерело: складено автором на основі [2; 5; 6].

Поділ страхових резервів в страхуванні життя і ризикових видах страхування викликаний різним вмістом страхового захисту, характером ризику, функціями, завданнями, а також методологією розрахунку тарифів.

Розмір страхових резервів за умови, що вони адекватні зобов'язанням за договорами страхування, а також їх оптимальне розміщення і дотримання пропорцій з об'ємом власних коштів може говорити про фінансову стійкість страховика. Саме тому роль держави в питаннях визначення методів формування страхових резервів є необхідним чинником забезпечення фінансової стійкості страховиків.

Від того, наскільки правильно розраховані страхові резерви, як враховуються в них невиконані або виконані не повністю зобов'язання, залежить фінансова стійкість страхової організації, її платоспроможність, можливість виконати зобов'язання перед страхувальниками по страхових виплатах. Якщо ж страхова (перестрахова) компанія немає достатньої кількості страхових резервів для виплати страхового відшкодування, вона мусить здійснити виплату за рахунок власних коштів. Ці власні кошти і будуть становити запас платоспроможності понад ту платоспроможність, яка забезпечується сформованими страховими резервами.

Країнами Європейського Союзу було виділено сім основних факторів, під впливом яких формується система страхових резервів:

- інверсія циклу страхової організації;
- стійкість страхового портфеля;
- ризикова структура страхового портфеля;
- організаційна структура страхової організації;
- інвестиційна діяльність страхової компанії;
- рівень розвитку перестраховання на ринку;
- інфляція.

Якщо українські страховики (перестраховики) будуть дотримуватися цих основних факторів, вони зможуть сформувати страхові резерви, які забезпечать їм фінансову стійкість на ринку страхування та можливість своєчасно виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та іншими страховими (перестраховими) компаніями.

Страхові резерви формуються із страхових премій, що сплачуються страхувальниками, при цьому величина страхових премій повинна забезпечувати не тільки формування страхових резервів, а й можливості страховика врегулювати всі страхові випадки, покрити витрати на ведення справи і отримати прибуток, що знаходить відображення у структурі страхового тарифу.

У сучасних макроекономічних умовах страховим організаціям стає все складніше підтримувати рівень рентабельності і забезпечувати фінансову стійкість, тому тарифна політика і скорочення витрат стають для страховиків пріоритетними об'єктами управління.

Сьогодні типовому страховику, який здійснює велику кількість різноманітних видів страхування, але за кожним з них має малий портфель, дуже складно оцінити той чи інший ризик, керуючись лише власним досвідом. Необхідно використовувати ставки, що вже діють на ринку або на інформацію великих страхових компаній зі значним портфелем за даним видом страхування.

У страховика ж існує багато можливостей порушити стійке положення: до цього ведуть помилки у використанні тарифів, наприклад, заниження тарифу в умовах зростання збитковості виду страхування або невірний вибір структури страхового портфеля для даного ринку за інших рівних умов, можуть призвести до зниження або втрати фінансової стійкості. В сучасних умовах, коли страхування проводиться різними страховими організаціями, розмір тарифної ставки стає одним з елементів конкуренції, що постійно стимулює страховиків до зниження тарифів, обґрунтованого з точки зору залучення клієнтів, але необґрунтованого з позиції фінансової стійкості компанії. Правда, якщо страховик здійснює з якого-небудь виду страхування одиничні угоди, розмір страхового тарифу не настільки важливий в плані впливу на конкурентоздатність страхової компанії, однак в такому випадку для забезпечення фінансової стійкості тариф повинен враховувати сформований рівень збитковості на ринку, щоб без складнощів даний прийнятий ризик міг бути переданий в перестраховання [8].

Отже, оптимізація тарифної політики страховика дуже важлива з точки зору забезпечення його фінансової стійкості. Процвітання страхової справи багато в чому визначається якістю актуарних розрахунків, що регламентують фінансові взаємовідносини між суб'єктами страхування. Невірний розрахунок тарифних ставок обумовлює зниження фінансової стійкості страхової компанії. Страховиком для оптимізації тарифної політики необхідно за допомогою математичних і статистичних методів розробляти алгоритми формування і зміни структури страхового портфеля, що забезпечить достатній захист страхової компанії від загрози банкрутства.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що фінансова стійкість страхової компанії є залежною від багатьох аспектів організації роботи страховика, проте лише їх комплексом та одночасним вдосконаленням може забезпечити ефективну та стабільну

діяльність компанії, що дозволить їй впевнено себе почувати серед конкурентів та гарантувати надійний захист своїм клієнтам.

Список літератури:

1. Базилевич В.Д. Страхування: Підручник./ В.Д. Базилевич, К.Базилевич, Р.В. Пікус та ін. / за ред. В.Д.Базилевич / Київ. нац. ун-т ім.Тараса Шевченка. – К.: Знання, 2008. -1019с.
2. Закон України «Про страхування» № 85/96-ВР від 07.03.1996 р.. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
3. Луконин С. В. Финансовая устойчивость страховых компаний и пути ее повышения / С. В. Луконин // Страховое дело. – 2003. – №5., с.28-33
4. Міждисциплінарний словник зі страхування та ризик-менеджменту / [Р.В.Пікус, Н.В.Приказюк, О.М. Лобова та ін]; за наук. ред. проф. Р.В. Пікус. – К.:Логос, 2015. – 508 с.
5. Про затвердження Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: Розпорядження Нацкомфінпослуг України від 17.12.2016 № 3104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>.
6. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика: Розпорядження Нацкомфінпослуг України від 23.02.2016 № 396 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0417-16>.
7. Слепухина Ю.Э. Принципы формирования собственного капитала страховой организации и его значение для регулирования уровня финансовой устойчивости / Ю.Э.Слепухина // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2006. – № 1 (13)
8. Сухов В.А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков / В.А.Сухов – М.:Анкил, 1995. – 112 с.

References

1. Bazylevych V.D., Bazylevych K.F., Pikus R.V. ta in. (2008). Insurance, Znannia, Kyiv, Ukraine
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine «On insurance», available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 6 March 2017).
3. Lukonin S.V. The financial stability of insurance companies and the ways of its improvement. Insurance business, 5, p.28-33
4. Pikus R.V., Prykaziuk N.V., Lobova O.M. ta in. (2015) Mizhdyscyplynarnyj slovnyk zi strakhuvannia ta ryzyk-menedzhmentu, Logos, Kyiv, Ukraine
5. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets of Ukraine (2016), «Resolution of The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets of Ukraine "On approval of the Methodology of formation of insurance reserves by type of insurance other than life insurance" », available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05> (Accessed 6 March 2017).
6. The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets of Ukraine (2016), «Resolution of The National Commission for State Regulation of Financial Services Markets of Ukraine " On approval of the required criteria and standards of adequacy, diversification and quality assets of the insurer" », available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0417-16> (Accessed 6 March 2017).
7. Slepukhyna, Yu.E. (2006) «Pryntsypy formirovaniya sobstvennoho kapytala strakhovoj orhanyzatsyy y eho znachenye dlia rehulyrovaniya urovnia fynansovoy ustojchyvosty», Yzvestiya Ural'skoho hosudarstvennoho ekonomycheskoho unyversyteta, vol.№ 1 (13)
8. Sukhov V.A. (1995) Hosudarstvennoe rehulyrovanye fynansovoy ustojchyvosty strakhovschikov, Ankiyl, Moscow, Russian Federation